

УДК 378.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-3-39>

Оксана ШЕЛЕВЕР,

orcid.org/0000-0003-2200-5382

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Ужгородського національного університету

(Ужгород, Україна) oksana.shelever@uzhnu.edu.ua

Ван ЦЗІСЮАНЬ,

orcid.org/0000-0002-6261-7028

аспірантка кафедри музичного мистецтва та хореографії

Державного закладу «Південноукраїнський національний Педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

(Одеса, Україна) 844082034@qq.com

ЦІННІСТЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗНАНЬ У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ 21 СТОЛІТТЯ

У статті авторами розглядається поняття інтеграції знань, інтеграції дисциплін та особливості впровадження міжпредметних зв'язків. Метою дослідження є опис та дослідження необхідності інтегрування знань в закладах вищої освіти; визначення ролі інтеграції дисциплін та ролі міжпредметних зв'язків при викладанні та навчанні в умовах сьогодення.

Розтлумачене поняття інтеграція; встановлено, що інтеграція може визначатися як інтегративний процес, який веде до інтегративного продукту, коли досягається новий рівень системної цілісності об'єктів. Зазначено, що педагогічна інтеграція полягає у прагненні до створення синтетичних, інтегрованих систем знань, які забезпечать здобувачів освіти уявленнями про цілісну картину світу. Зазначені основні переваги інтеграції знань та дисциплін в закладах вищої освіти: глибше розуміння, проектна діяльність, системне мислення, мотивація та інші. Авторами використовуються методи аналізу, узагальнення, систематизації результатів наукових досліджень; метод педагогічного спостереження.

В процесі дослідження авторами було проведено опитування щодо впливу інтеграції знань та інтеграції дисциплін в закладах вищої освіти на якість освітнього процесу. Всього в опитуванні взяли участь 38 викладачів, педагогів, науково-педагогічних співробітників та аспірантів в Ужгородському національному університеті та Державному закладі «Південноукраїнський національний Педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». В результаті дослідження встановлено, що інтеграція є необхідною умовою модернізації змісту освіти та сприяє формуванню цілісної системи знань, умінь та навичок майбутніх фахівців. А одним з найбільш серйозних бар'єрів, з якими зіштовхуються освітяни, є те, що недостатньо розроблених моделей та методик для інтегрування знань в освіту, які б дозволили оцінити інтегративні здібності здобувачів у відповідь на інтегративний досвід. Авторами були розроблені рекомендації, які будуть важливими при створенні інтегративних програм з метою впровадження інтегрованих знань.

Ключові слова: інтеграція, міжпредметні зв'язки, цифровізація, заклади освіти, навички.

Oksana SHELEVER,

orcid.org/0000-0003-2200-5382

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Psychology

State University "Uzhhorod National University"

(Uzhhorod, Ukraine) oksana.shelever@uzhnu.edu.ua

Wang ZIXUAN,

orcid.org/0000-0002-6261-7028

Graduate student at the Department of Musical Art and Choreography

South Ukrainian National K.D. Ushinsky Pedagogical University

(Odesa, Ukraine) 844082034@qq.com

THE VALUE OF INTEGRATIVE KNOWLEDGE IN THE CONTEXT OF 21ST CENTURY LEARNING

The article deals with the concepts of knowledge integration, integration of disciplines and the peculiarities of introducing interdisciplinary links. The purpose of the study is to describe and investigate the need to integrate knowledge

in higher education institutions; to determine the role of integration of disciplines and the role of interdisciplinary connections in teaching and learning in today's conditions.

The concept of integration is explained; it is established that integration can be defined as an integrative process that leads to an integrative product when a new level of systemic integrity of objects is achieved. It is noted that pedagogical integration consists in the desire to create synthetic, integrated knowledge systems that will provide students with an idea of a holistic picture of the world. The main advantages of integrating knowledge and disciplines in higher education institutions are outlined: deeper understanding, project activities, systemic thinking, motivation, and others. The authors use the methods of analysis, generalisation, systematisation of research results; the method of pedagogical observation.

In the course of the study, the authors conducted a survey on the impact of knowledge integration and integration of disciplines in higher education institutions on the quality of the educational process. A total of 38 lecturers, teachers, research and teaching staff and postgraduate students at Uzhhorod National University and the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky" took part in the survey. The study found that integration is a prerequisite for modernising the content of education and contributes to the formation of a holistic system of knowledge, skills and abilities of future professionals. And one of the most serious barriers faced by educators is that there are not enough developed models and methods for integrating knowledge into education that would allow to assess the integrative abilities of students in response to integrative experience. The authors have developed recommendations that will be important in creating integrative programmes for the implementation of integrated knowledge.

Key words: integration, interdisciplinary connections, digitalisation, educational institutions, skills.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В умовах сьогодення освіта потребує оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців, який би базувався на інтегративних зв'язках з різних галузей знань. Ця інтеграція може забезпечуватись на рівні якісних міжпредметних зв'язків, що дає можливість охопити і відтворити ці зв'язки на новому рівні, забезпечити цілісне бачення будь-яких проблем, явищ, механізмів тощо. Інтегровані курси дозволяють відкинути зайвий навчальний матеріал і спрямовані на творчий розвиток особистості студента та формування його світогляду (Падун, 2017).

Інтегрований зміст освіти – це можливість поєднання, злиття, удосконалення різнохарактерних знань, способів діяльності чи технологій, які сприяють інтенсифікації навчання, створення нових підходів та розвитку професійних здібностей здобувачів освіти. Інтеграція дисциплін означає поєднання різних предметів або підходів для забезпечення глибшого розуміння теми. Переваги інтеграції дисциплін включають: збільшення мотивації та зацікавленості майбутніх фахівців, підвищення зв'язку між знаннями, розвиток критичного мислення та творчих навичок, а також підготовку до реальних життєвих ситуацій, де потрібно застосовувати знання з різних областей. Загалом, інтеграція дисциплін сприяє більш комплексному та глибокому навчанню, що готує здобувачів до успішного функціонування в сучасному суспільстві.

Мета дослідження. Описати та дослідити необхідність інтегрування знань в ЗВО; визначити роль інтеграції дисциплін та роль міжпредметних зв'язків при викладанні та навчанні.

Аналіз наукових досліджень. Особливості інтеграційних процесів у вищій освіті розглядали такі науковці як І. Зязюн, Т. Гущина, О. Пехота, Л. Домбровська, Л. Демінська, В. Михайлик,

Г. Максимов, Б. Тітова, Т. Окуневич та ін. На думку Н. Лесняк «...інтеграційні знання в контексті навчання вказують на спосіб поєднання і використання різних дисциплін або аспектів знань для досягнення більш комплексного розуміння теми або проблеми. Це підхід, який акцентує на взаємодії між різними областями знань і сприяє глибшому та більш практичному навчанню» (Лесняк, 1997). Науковець Є. Шмуклер підходить до розгляду міжпредметних зв'язків як до складної дидактичної системи взаємопов'язаних елементів, у основі якої лежать спільність понятійного апарата, узгодженість логічних структур навчальних предметів, методів дослідження. Я. Коменський підкреслював, «...все, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно передаватися в такому саме зв'язку».

Основна частина. Освіта – це усвідомлені та сплановані зусилля, спрямовані на створення навчальної атмосфери та процесів, що сприяють активному залученню студентів до розвитку їхнього потенціалу (Higgins et al., 2002). Загалом, освіта спрямована на те, щоб допомогти людині розкрити природу людства та забезпечити парадигму колективного мислення, яка полягає обговоренні контекстуальних проблем, визначенні місця певного індивіда в системі. Освіта в Україні зіштовхується з багатьма проблемами, які виникають через кризові ситуації, як пандемія COVID-19 та війна, розпочата російською федерацією в 2022 році, і які потребують вирішення.

Інтеграція знань та дисциплін у педагогіці може мати кілька важливих переваг:

- Глибше розуміння: здобувачі освіти отримують можливість розглядати тему дисципліни з різних кутів, що сприяє більшшому розумінню матеріалу та зв'язку між поняттями.
- Проектна діяльність: реалізація інтегрованих проектів дозволяє здобувачам застосовувати

знання з різних дисциплін для вирішення конкретних завдань або створення продукту.

- Системне мислення: студенти вчаться розглядати проблеми або явища як частину більшої системи, що включає різні аспекти та взаємозв'язки.
- Мотивація: інтеграція дисциплін дозволяє створити більш цікавий та стимулюючий освітній процес, оскільки студенти бачать, як знання можна застосовувати на практиці.
- Розвиток навичок: дозволяє розвивати навички роботи в команді, критичне мислення, аналіз та розв'язання проблем через поєднання різних аспектів дисциплін.
- Підготовка до реального життя: інтеграція дисциплін допомагає підготувати здобувачів освіти до вирішення складних завдань у реальних ситуаціях, де потрібно поєднувати знання з різних областей.
- Ефективність: інтеграція може допомогти ефективніше використовувати час та ресурси, оскільки деякі теми можуть бути охоплені одночасно у різних дисциплінах.
- Творчість: здобувачі мають можливість більш творчо підходити до навчання та дослідження, сполучаючи знання з різних джерел.
- Реалістичність: інтеграція дисциплін допомагає показати, як різні аспекти знань взаємодіють у реальному світі, що підвищує їхню значущість для студентів.

Узагальнюючи вищевказане, можна стверджувати, що інтеграція дисциплін сприяє більш комплексному та глибокому навчанню, що підготує здобувачів освіти до успішного функціонування в сучасному суспільстві.

Інтеграція знань та дисциплін в закладах вищої освіти дозволяє уникнути повторення тем, заощадити час, тобто засвоїти великий обсяг матеріалу за менший проміжок часу, а також навчити організації. Якщо аналізувати поняття «інтеграція» глибше, то слід звернути увагу на його педагогічні, психологічні та філософські аспекти. У діалектиці поняття «інтеграція» розглядається як центральна філософсько-методологічна основа дослідження буття в цілому, що проявляється як загальні закони розвитку природи, суспільства і свідомості. У психології інтеграція розглядається в рамках складних закономірностей психічного розвитку, вивчення вікових змін, поступового засвоєння знань, зміни провідних видів діяльності. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «інтеграція – це доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи». Інтеграція являє собою розміщення змісту освіти в певній послідовності,

органічно і системно, з опорою на наявні знання при оволодінні новою дисципліною, використання навчального матеріалу в певному обсязі на наступних етапах, цілісність етапів освітнього процесу. Згідно з педагогічним тлумаченням, міждисциплінарна інтеграція – це об'єднання знань, переконань та практичних дій на всіх етапах підготовки фахівця, синтез усіх форм занять відносно кожної конкретної цілі освіти у ЗВО. Міждисциплінарна інтеграція – явище багатобічне, але має свою кінцеву мету – забезпечити цілісність освітнього процесу (Старова, 2019). Виділяють принципи цілісності, послідовності, системності, відносності, зв'язку та інноваційності міжпредметної інтеграції в освітньому процесі (Juraev, 2023):

- принцип цілісності та послідовності – відображення загальних зв'язків між усіма об'єктами, що розвиваються, подіями, процесами;
- принцип системності – зв'язок між знаннями, вміннями, кваліфікаціями та навичками, цілісність педагогічних процесів;
- принцип відносності розглядає внутрішні та зовнішні зв'язки між логічними підрозділами, законами, теоріями та доказами.

Міждисциплінарні зв'язки у вищій освіті є яскравим вираженням інтегрованих процесів. Ці зв'язки відіграють важливу роль у практичній та науково-теоретичній підготовці студентів. Узагальнення тем дозволяють майбутньому фахівцю застосовувати знання і вміння в конкретних ситуаціях, при розгляді конкретних питань у навчальній та позанавчальній діяльності, а також у майбутньому житті суспільства.

Проведемо аналіз, як інтегруються знання в різних спеціальностях та закладах вищої освіти України. Зрозуміло, що сутність завдань, які постають у процесі інтеграції знань, набуває, відповідно до специфіки фаху, за яким відбувається підготовка майбутнього фахівця, змістової своєрідності. Так, завдання, які постають у процесі підготовки вчителів музичного мистецтва, в силу багатфункціональності й різноплановості їхньої майбутньої діяльності, вимагають особливої уваги до формування широкого комплексу інтеграційних знань, які охоплюють культурологічну, мистецько-естетичну та музикологічну галузі. Ці знання обумовлюють формування інтегрованих знань щодо функцій музичного мистецтва в життєдіяльності людини, усвідомлення здобувачами освіти стилістики музичної творчості різних епох і творчих напрямів, і здатність до усвідомлення художньо-образного змісту музичних творів. У свою чергу, узагальнені знання цього роду, поєднані з інтегрованими знаннями методологічного

й психолого-педагогічного спрямування, стають підґрунтям формування методичної готовності майбутніх учителів до викладання уроків музичного мистецтва, здатності забезпечувати розвиток музичних здібностей здобувачів і формувати в них навички оцінно-вибіркового сприйняття музичних творів та аматорського музикування.

Міжпредметні зв'язки іноді розглядають лише з точки зору раціоналізації процесу навчання, економії сил і часу здобувачів освіти, більш міцного засвоєння знань з дисциплін, що вивчаються. Так у Ужгородському національному університеті при викладанні дисципліни «Психологія девіантної поведінки» міжпредметні знання мають вагоме значення, адже розуміння структури психологічного знання може допомогти студенту усвідомити цілісність психологічної реальності в усьому різноманітті її зв'язків і відносин. Інтеграція знань при викладанні є опорою для планування навчальних курсів та аналізу повноти засвоєння знань майбутніми фахівцями. Глибокий міжпредметний взаємозв'язок дисциплін дозволяє підвищувати і особистісні компетенції студента, які формуються саме через засвоєння змісту освітніх програм.

На думку вчених, основні шляхи інтеграції знань: динаміка навчально-виховного процесу, його розвиток за висхідною спіраллю; узгодженість навчальних планів; діагностика, прогнозування та управління процесом навчання; програмування стадій становлення особис-

тості в єдиній системі неперервної ступеневої освіти; управління перехідними процесами між етапами розвитку особистості; цілісність навчально-виховного процесу та його результатів (Козловська, 2001).

В процесі дослідження авторами було проведено опитування щодо впливу інтеграції знань (ІЗ) та інтеграції дисциплін (ІД) в закладах вищої освіти на якість освітнього процесу. Всього в опитуванні взяли участь 38 викладачів, педагогів, науково-педагогічних співробітників та аспірантів в Ужгородському національному університеті та Державному закладі «Південноукраїнський національний Педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (рис. 1).

Авторами був проведений аналіз та узагальнення відповідей респондентів та зроблені наступні висновки:

- ІЗ є необхідною в умовах сьогодення (так – 90%, ні – 5%, важко відповісти – 5%).
- ІЗ сприяє підвищенню мотивації (так – 68%, ні – 12%, важко відповісти – 20%).
- ІЗ розвиває навички здобувачів (так – 75%, ні – 10%, важко відповісти – 15%).
- ІЗ підвищує компетентність викладачів (так – 80%, ні – 5%, важко відповісти – 15%).
- ІЗ забезпечує комплексний підхід викладання (так – 90%, ні – 0%, важко відповісти – 10%).
- ІЗ забезпечує підвищення фахових знань здобувачів (так – 90%, ні – 5%, важко відповісти – 5%).

Рис. 1. Відповіді респондентів щодо необхідності інтеграції знань в процесі викладання та навчання для здобувачів ЗВО

– Чи необхідно проводити тренінги\курси для викладачів з ІЗ (так – 60%, ні – 10%, важко відповісти – 30%).

– Чи достатньо методик для розроблення ІЗ та ІД (так – 30%, ні – 50%, важко відповісти – 20%).

Узагальнюючи вищенаведене автори розробили рекомендації, які будуть важливими при створенні інтегративних програм:

- постановка цілей навчання;
- проаналізувати зміст модуля;
- визначити загальні завдання;
- проаналізувати та порівняти міжпредметні зв'язки відповідно до курсів та освітньої програми;
- визначити тип навчання (очне, дистанційне, змішане) і обсяг навчання;
- сформувати інтегративну організацію самостійних навчальних завдань.

Отже, використання інтеграції знань та дисциплін в освітньому процесі підвищує зацікавленість студентів до навчання і підвищує його якість, а також розширює можливості для самостійної роботи. У ньому створюються інтегровані навчальні програми та навчально-методичні матеріали з урахуванням змісту і форми навчання, наведених у навчальному плані, а також наукових програм, що використовуються на практиці. Це призводить до більш глибокого засвоєння професійних знань і навичок майбутніх фахівців.

Висновки. Для того, щоб краще підготувати гнучких, адаптивних та творчих людей, здатних відповідати на виклики 21 століття, заклади вищої освіти повинні стати більш інтегративними. Програми та навчальні плани повинні бути перероблені таким чином, щоб студенти мали більше можливостей для рефлексії, синтезу і демонстрації знань та навичок, які вони здобувають як в аудиторії, так і поза нею. В процесі дослідження була обґрунтована цінність інтеграційних знань у контексті навчання 21 століття. Встановлено, що в умовах сьогодення у викладачів, педагогів, аспірантів та науково-педагогічних співробітників є позитивне сприйняття щодо інтеграції знань у своїй практичній діяльності. Вона дозволяє їм ефективніше вдосконалювати процес викладання, роблячи процес навчання захоплюючим та інтерактивним, взаємопов'язаним, зберігаючи при цьому мотивацію здобувачів. Одним з найбільш серйозних бар'єрів, з якими зіштовхуються викладачі та освітяни, є те, що недостатньо розроблених моделей та методик для інтегрування знань в освіту; які б дозволили оцінити інтегративні здібності здобувачів у відповідь на інтегративний досвід. **Перспективними дослідженнями вбачаємо** розроблення концептуальної моделі інтегративних знань і навчання для конкретних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лесняк Н.В. Міжпредметні зв'язки у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх учителів початкових класів: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Рівненський держ. педагогічний ін-т. 1997. 181 с.
2. Juraev M. Interdisciplinary integration is an important part of developing the professional training of students. *JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*. 2023.
3. Козловська І. М. Інтеграція та наступність у розвитку навчального знання: методологічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. С. 177–183.
4. Падун Н. О., Падун А. О. Інтегроване навчання як міждисциплінарна проблема. *Наукові записки нду ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2017. № 2.
5. Старова Ю., Протченко Л. Міждисциплінарна інтеграція як ключовий атрибут проведення бінарного заняття. *Медсестринство*. 2019. DOI 10.11603/2411-1597.2019.3.10663

REFERENCES

1. Lesniak N.V. Mizhpredmetni zviyazky u formuvanni movlennievkykh umin maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv: Dys... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Rivnenskyi derzh. pedahohichniy in-t [Interdisciplinary connections in the formation of speech skills of future primary school teachers: Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.02 / Rivne State Pedagogical Institute.]. 1997. 181 p. [in Ukrainian]
2. Juraev M. Interdisciplinary integration is an important part of developing the professional training of students. *JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*. 2023. [in English].
3. Kozlovskaya I. M. Intehratsiia ta nastupnist u rozvytku navchalnoho znanntia: metodolohichniy aspekt [Integration and continuity in the development of educational knowledge: methodological aspect]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*[Continuing professional education: theory and practice]. 2001. p. 177–183 [in Ukrainian]
4. Padun N. O., Padun A. O. Intehrovane navchannia yak mizhdystyplinarna problema. [Integrated learning as an interdisciplinary problem]. *Naukovi zapysky ndu im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky* [Scientific notes of the NDU named after M. Gogol. Psychological and pedagogical sciences]. 2017. № 2 [in Ukrainian]
5. Starova Yu, Protsenko L. Mizhdystyplinarna intehratsiia yak kliuchoviy atrybut provedennia binarnoho zaniattia [Interdisciplinary integration as a key attribute of conducting a binary class]. *Medsestrynstvo*[Nursing]. 2019. DOI 10.11603/2411-1597.2019.3.10663 [in Ukrainian]